

Ольга ДЕМ'ЯНЮК

*к.е.н., доцент Західноукраїнського
національного університету*

ГЛОБАЛЬНІ КЛІМАТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

У XXI столітті кліматичні зміни набули статусу одного з ключових факторів трансформації глобальної економіки та міжнародних економічних відносин. За даними Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC), підвищення середньої глобальної температури, зростання рівня світового океану та збільшення частоти екстремальних погодних явищ вже сьогодні мають відчутні економічні наслідки [2]. Це створює нові виклики для національної економічної безпеки, що проявляються у зростанні макроекономічної нестабільності, поглибленні ресурсних обмежень і посиленні зовнішніх ризиків.

Кліматичні зміни дедалі більше трансформуються з екологічної проблеми у ключовий чинник національної безпеки, зокрема її економічної складової. Їхній вплив має системний характер і проявляється через дестабілізацію базових елементів економіки, які охоплюють виробництво, ринки праці, державні фінанси, міжнародну торгівлю та фінансові системи, що забезпечують стійкість держави, її суверенітет і здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам.

При цьому важливо зазначити, що питання впливу кліматичних змін на економіку та безпеку активно досліджуються міжнародними організаціями, які наголошують на міжсекторальному характері кліматичних ризиків і їхній ролі у формуванні нових загроз національній безпеці. Зокрема, IPCC визначає кліматичні зміни як фактор, що посилює існуючі економічні та соціальні ризики, впливаючи на продовольчу, енергетичну та ресурсну безпеку держав [2]. Світовий банк у рамках Country Climate and Development Reports (CCDRs) аналізує взаємозв'язок між кліматом і економічним розвитком, підкреслюючи ризики для економічного зростання, інфраструктури та фіскальної стабільності [4]. Міжнародний валютний фонд через інструмент Climate Policy Assessment Tool (CPAT) оцінює макроекономічні наслідки кліматичної політики, що дозволяє державам враховувати кліматичні ризики у фінансовому плануванні та забезпечувати економічну стабільність [3]. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) у межах ініціативи Building Climate, Economic and Social Resilience акцентує увагу на необхідності підвищення стійкості економік через інтеграцію кліматичних ризиків у державну політику [1].

Таким чином, діяльність міжнародних організацій у цьому напрямку свідчить про те, що кліматичні зміни мають багатовимірний характер впливу на всі ключові елементи економічної системи та розглядаються як системний ризик, який виходить за межі суто екологічної проблематики. Вони одночасно впливають на економічний розвиток, соціальну стабільність і безпекові параметри держав, формуючи нову архітектуру глобальних ризиків. У цьому контексті доцільним є більш детальний розгляд конкретних факторів економічної дестабілізації, через які кліматичні зміни транслюються у загрози національній економічній безпеці.

Насамперед кліматичні зміни створюють прямі загрози економічній інфраструктурі, яка є основою функціонування держави. Руйнування транспортних мереж, енергетичних об'єктів, водопостачання та логістичних систем внаслідок екстремальних погодних явищ підриває економічну активність і обмежує здатність держави забезпечувати безперервність критично важливих процесів. У контексті національної безпеки це означає зниження оперативної стійкості економіки та її вразливість до кризових ситуацій.

Важливим також є загрози продовольчій безпеці, яка є невід'ємною складовою національної економічної безпеки. Зниження врожайності, нестабільність аграрного виробництва та зростання залежності від імпорту продовольства можуть призводити до дефіциту, цінових шоків і соціальної напруги. У крайніх випадках це створює передумови для політичної нестабільності та підвищує ризики внутрішніх конфліктів.

Кліматичні зміни також безпосередньо впливають на енергетичну безпеку держави. Зміна кліматичних умов впливає на стабільність енергопостачання, зокрема через зниження ефективності традиційної генерації або пошкодження енергетичної інфраструктури. Водночас перехід до відновлюваних джерел енергії, хоча і є стратегічно необхідним, створює перехідні ризики: залежність від імпорту технологій, необхідність модернізації мереж і значні фінансові витрати. У результаті формується нова конфігурація енергетичної залежності, що має безпековий вимір.

Суттєвим є також вплив кліматичних змін на фінансову стійкість держави, що є ключовим елементом економічної безпеки. Зростання бюджетних витрат на ліквідацію наслідків стихійних лих, адаптацію економіки та підтримку постраждалих секторів створює додаткове навантаження на державні фінанси. Одночасно можливе скорочення доходів бюджету через зниження економічної активності. Це підвищує ризик фіскальної нестабільності, зростання державного боргу та обмеження можливостей фінансування сектору безпеки і оборони.

Кліматичні зміни також посилюють зовнішньоекономічні ризики, що впливають на національну безпеку. Запровадження кліматичних регуляторних механізмів у міжнародній торгівлі (наприклад, вуглецевих мит) може

обмежувати доступ до зовнішніх ринків і знижувати експортний потенціал країни. У випадку недостатньої адаптації це призводить до втрати конкурентоспроможності та зменшення валютних надходжень, що послаблює економічну стійкість держави.

Важливим безпековим аспектом є порушення глобальних ланцюгів постачання, які забезпечують функціонування національної економіки. Кліматичні катастрофи можуть призводити до перебоїв у постачанні критично важливих ресурсів, включаючи енергоносії, сировину та продовольство. Це підвищує залежність від зовнішніх факторів і створює додаткові ризики в умовах геополітичної нестабільності.

Крім того, кліматичні зміни можуть виступати каталізатором соціально-економічної нестабільності, що безпосередньо впливає на національну безпеку. Зростання цін, безробіття, міграційні процеси та нерівність можуть провокувати соціальні конфлікти і підірвати довіру до державних інститутів. У таких умовах економічна безпека тісно переплітається з політичною та соціальною стабільністю.

У підсумку, глобальні кліматичні зміни є потужним фактором впливу на національну економічну безпеку, що охоплює всі ключові сфери економічної діяльності. Вони формують нові виклики та водночас створюють можливості для трансформації економічних систем. У цих умовах ефективна державна політика має бути спрямована на інтеграцію кліматичних аспектів у стратегії економічного розвитку, стимулювання інновацій, диверсифікацію енергетичних ресурсів і посилення міжнародного співробітництва. Саме комплексний підхід до адаптації дозволить забезпечити стійкий розвиток і належний рівень економічної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. *Building Climate, Economic and Social Resilience. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*. URL: <https://www.oecd.org/en/about/programmes/net-zero-building-climate-and-economic-resilience.html>
2. *Climate Change 2023. AR6 Synthesis Report. Intergovernmental Panel on Climate Change*. URL: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>
3. *Climate Policy Assessment Tool (CPAT). International Monetary Fund (IMF)*. URL: <https://www.imf.org/en/topics/climate-change/cpat>
4. *Country Climate and Development Reports (CCDRs). The World Bank Group*. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/country-climate-development-reports>